

DROBCI IZ ZGODOVINE

Ime Smlednik izvira iz stare slovenske besede mleč, kar pomeni listnat, slabo poraščen gozd. Prva omemba kraja pa je iz leta 1118 v zvezi s kapelico sv. Urha, ki je stala na mestu sedanje župnijske cerkve, ki je prav tako posvečena temu svetniku. Urh ali po nemško Udarlikus je tudi ime prvega znanega smledniškega graščaka.

Valburga se imenuje po cerkvi sv. Valburge, edine cerkve v naših krajih, posvečeni tej svetnici, germanski opatinji. In kako je iz imena Valburga nastalo domače vaško ime Šenttomperga? Verjetno sega v čas francoske zasedbe oziroma ilirskih provinc, ko so domačini prevzeli ime vasi, kot so ga s težavo izgovarjali francoski vojaki – njim v posmeh.

Smledniška legenda govori o krutem graščaku, ki je potem, ko ni hotel z njim igrati nihče od okoliških graščakov, povabil na partijo samega hudiča in pri igri na vse ali nič izgubil življenje, dušo in hčer, ki se je spremenila v kačo, ki čaka pastirčka, ki jo bo rešil uroka.

Gospodstvo Smlednik je bilo znano po tem, da je bilo tu največ kmečkih uporov na Slovenskem. Od velikega slovenskega kmečkega upora 1515 pa do odprave tlačanstva 1848 jih je bilo kar petnajst.

Da so bili prebivalci Smlednika v slovenskem prostoru nekaj posebnega, pove tudi Valvasorjev podatek, da so, čeprav so bili podložniki, plesali ples s sabljami, sicer lesenimi, a vendar, vemo, da je bil takrat to privilegij, saj je sablje takrat nosilo le plemstvo.

Za Smlednik je bila značilna tudi ljudska noša iz začetka 19.

stoletja, ki je danes v naravni velikosti upodobljena na kulturnem domu.

V življenju prebivalcev Smlednika je bila reka Sava vedno zelo pomembna. Če ne zaradi drugega, so imeli prebivalci v obdobju, preden so bili zgrajeni vodovodi, občutek, da nikdar ne bodo trpeli žeje; reka je gnala mline in žage, v njej so napajali živino, nekateri prali perilo, otroci pa so se kopali, ob bregu pa so bili zaradi obilice vode in sončne lege tudi skupni vaški »flančniki«, kjer so vzgajali sadike zgodnje zelenjave.

Čez Savo je na drugo stran, proti Zbiljam vozil brod. Temu delu Zbilj se še danes reče Na Brodu; tam je tudi Marijina kapelica, ki ji pripisujejo celo nadnaravno moč. Leta 1893 so zgradili lesen most, ki je kljub dvema svetovnim vojnama zdržal vse do leta 1953, ko se je zaradi gradnje hidroelektrarne Medvode naredilo akumulacijsko Zbiljsko jezero in so na mestu starega postavili moderen železo-betonski most. Gladina Save se je dvignila in takrat so vode novega jezera zalile mlin, žago in dve kmetiji.

V osnovno šolo, ki je bila ustanovljena že leta 1815, sta hodila Jakob Aljaž iz bližnjega Zavrha, župnik, pesnik in planinec, ter eden naših najpomembnejših linkov 19. stoletja Simon Jenko z bližnje Podreče na drugi strani Save. V 19. stoletju so v to šolo hodili tudi znani domačini: teolog Andrej Čebašek, skladatelj Vinko Krek ter potopisec Ivan Knific, ki je potoval vse do Vladivostoka ter izvirov Nila.

Založilo in izdalo:
Turistično društvo Smlednik,
Smlednik 4b, 1216 Smlednik,
zanj Metod Ferbar
september 2010
<http://users.volja.net/tdsmlednik/naslovnica.html>
E-naslov: metod.ferbar@gmail.com
Avtor besedil: Lojz Tršan

PETDESET LET TURISTIČNEGA DRUŠTVA SMLEDNIK

50

Turistično društvo Smlednik je bilo ustanovljeno 13. septembra 1960 v Kulturnem domu v Smledniku. Že ob ustanovitvi so imeli jasno vizijo razvoja, vezano predvsem na kompleks Starega gradu, in sicer ureditev ceste do vna, gradnjo turistično-gostinskega objekta, zaščito obstoječih razvalin in obnovo osrednjega stolpa, ki biga usposobiti za razgledno točko. Cesto so gradili vso zimo in na prvi maj naslednjega leta je na vna, kjer je že stala okrepčevalnica, pripeljal prvi avtomobil. Začela so se tudi arheološka izkopavanja. V dveh naslednjih letih so napeljali elektriko in zgradili bazen s črpalko in iz osrednjega vodovoda napeljali vodo, tako da so rešili tudi problem pitne vode za okrepčevalnico in sanitanje na Starem gradu. Člani društva vseskozi skrbijo za grajski kompleks, kjer obnovitvena dela potekajo z večletnimi prekinitvami že petdeset let. Poleg okrepčevalnice, ki je odprta vse leto (tel. 01/3627 333), so v zadnjem desetletju preuredili tudi opuščeno barako v svoje družabne prostore, ki so jih poimenovali Špelkina vila.

Člani so se v veliki meri vključili tudi v obnovo Kalvarije, ki je bila končana leta 2001; zdaj jo tudi redno vzdržujejo. Eden izmed vnaancev v dejavnosti društva je bilo mednarodno tekmovanje v urejenosti in ocvetličanju krajev Etente Florale, kjer je Smlednik leta 2007 dosegel zavidljiv rezultat srebno priznanje. Turistično društvo Smlednik je v začetku združevalo turistične zanesenjake iz Smlednika, Valburge, Dragočajne, Moš in Hraš. Kasneje sta se iz matičnega društva oddvojili dve novi: leta 1973 je Turistično društvo Dragočajna Moše prevzelo kamp ob Savi v Dragočajni, leta 1989 pa so v Hrašah ustanovili novo turistično društvo, ki je svojo dejavnost zastavilo na bogati korjeniški tradiciji.

Smlednik

TAM, KJER ČASA NISO PREHITELI

Vasi Smlednik in Valburga sta v občini Medvode, na križpotju med Ljubljano in Kranjem, Kamnikom in Škofjo Loko, kjer Sava naredi znamenito okljuko in kjer so jo z jezom medvoške hidroelektrarne ukrotili v Zbiljsko jezero. Gručasti vasi sta naslonjeni na dominanten hrib Stari grad, na katerem je

eden izmed starejših gradov, in na nekoliko nižji Brezovec. Z bogastvom kulture dediščine, rodovitnimi polji in gozdovi, polnimi gozdnih sadežev, ter svojo postavitvijo v

prostor pod visokimi gorami v ozadju dajeta vtis svojevrstne idile in miru in močnosti za kvalitetno preživljanje prostega časa. Posebej je treba omeniti najnovejšo pridobitev, novo igrišče za golf med Stanim gradom in Šmarno goro. Kljub vsemu napredku pa so domačini predvsem ponosni na dejstvo, da so ohranili vsaj nekaj čara prvobitnosti, in pravijo, da časa niso prehiteli.

KAJ SI JE VREDNO OGLEDATI

Smlednik z okolico je naseljen že od pradavnine, o čemer pričajo ostanki gradišč v bližini Starega gradu iz ilirsko keltske dobe še pred prihodom rimskih legij v naše kraje.

Stari grad

Glede na prevladujočo lego, je osrednja znamenitost tega območja smledniški Stari grad. Strateški pomen hruba nad prehodom čez Savo so razumeli že prvi gospodarji tega območja

grofje Weimar Orlamunde. Zato so na njem verjetno že v enajstem stoletju zgradili utrjen stolp, ki so ga kasne-

je vse do leta 1610 dozidavali. Grad z obsežnim gospodstvom je bil v lasti mnogih plemiških rodbin, med katerimi je dobro omeniti vsaj grofe andeške in celjske. Ker grad ni doživel kasnejših dozidav, predstavlja najčistejši razvoj zasnove in oblike srednje velikega srednjeveškega gradu v osrednji Sloveniji, zato njegove razvaline presegajo lokalni pomen. V zadnjem desetletju na gradu potekajo obnovitveno-restavratorska dela na nižjem južnem obzidju, seveda pa bo glavni zalogaj obnova osrednjega stolpa, ki je bil po nekaterih projekcijah visok blizu trideset metrov.

Kalvarija

Ob vznočju Starega gradu je Kalvarija s štrinajstimi kapelicami križevega pota in tremi križi na vrhu in je svojevrstna arhitekturna posebnost. Zgraditi jo je dal smledniški graščak, baron Franc Smledniški leta 1772 v osi oziroma ravni črti, ki povezuje Stari grad in Krvavo znamenje, kapelico v spomin na deželno-

knežje monišče na polju pod podružnično cerkvijo v Valburgi. Da je lahko uresničil svojo zamisel o postavitvi Kalvarije v ravni črti, je svoje zemljišče zamenjal s sosednjim zemljiščem bližnjega svobodnjaka Jakoba Jeraja. O tem priča tudi pogodba, ena izmed prvih v slovenskem jeziku. Prav zato lahko Kalvarijo vključimo v zgodnja dela krajinske arhitekture. Leta 2001 obnovljena in osvetljena Kalvarija, ki jo je tega leta poslikala Maša Bersan Mašuk, je ena izmed najlepših tovrstnih baročnih stvaritev v Sloveniji.

Dvorec Lazarini

Ker v sedemnajstem stoletju ni bilo več zunanje nevarnosti, so graščaki smledniški Stari grad opustili in na mestu grajske pristave na ravnini v Valburgi zgradili novo graščino, двореc v

renesančnem slogu, ki je sedanjo podobo dobil v času, ko je bil v lasti barona Franca Smledniškega. V viteški dvorani in kapeli so znamenite baročne freske nemškega slikarja Eustachiusa Gabriela. Družina Smledniških se je zaradi velikih gradbenih del na dvorcu in Kalvariji zadolžila in je morala zato posest prodati. Kupili so jo baroni Lazariniji in v njihovi lasti je graščina še zdaj.

Cerkev sv. Valburge

Baročna cerkev iz druge polovice osemnajstega stoletja je v neposredni sosesčini dvorca Lazarini in je bila zgrajena na mestu starejše cerkve. V njej sta dve kvalite-

tni sliki Leopolda Layerja o Kristusovem trpljenju in bogato izrezljana prižnica s podobami ljudskih svetnic Barbare, Neže, Agate, Katarine, Polone in Lucije.

Župnijska cerkev sv. Urha

V Smledniku že od daleč izstopa ena izmed največjih cerkva v Sloveniji, ki pa je hkrati ena mlajših. Graditi so jo začeli 1847, končali pa štiri leta kasneje. Zgrajena je na mestu manjše starejše gotske cerkve v takrat modernem neoromanskem slogu. Slikar Anton Jebačič je leta 1909 v celoti poslikal cerkev pretežno z ornamentiko, poleg večjega prizora Sveta Trojica z angeli (na steni za velikim oltarjem), pa je v medaljonih upodobil zavetnike podružničnih cerkva smleške župnije ter angele.

Dunajski slikar Leopold Kupelwieser je avtor slike Čudež sv. Urha na velikem oltarju, njegov graški sodobnik Josef Tunner pa je naslikal sliki prvih dveh stranskih oltarjev. Podobar Ivan Šubič (tudi Janež st.) je naslikal več slik na drugih dveh stranskih oltarjih, po vsej verjetnosti pa iz njegove delavnice izvira tudi sama arhitekturna zasnova oltarjev.

Pod cerkvijo je poznobaročno znamenje s kipom sv. Urha in slikami, ki so jih naslikali Layerjevi učenci, na pokopališču pa je kapela družine Lazarini z grobnico in spomenik padlim v prvi svetovni vojni. Nikakor pa ne moremo mimo velike slike

smledniške narodne noše na bližnjem kulturnem domu na Trgu sv. Urha.

Igrišče za golf

Lepo urejeno in vzdrževano igrišče z osemnajstimi luknjami, ki se razteza tik pod Stanim gradom v smeri Šmame gore, je umaknjeno od mestnega hrupa v mir in šelest okoliških gozdov. Tu gostom poleg razgibanega igrišča dolžine šest tisoč dvesto metrov zagotavljajo tudi prijeten ambient z gostinsko ponudbo, akademijo za golf in dvema ločenima vadiščema. Prvo, ki je locirano ob klubski hiši, je namenjeno ogrevanju pred igro, drugo vadišče ob naselju Brezovec pa ima v uporabi golf akademija.

KAJ PA JE V OKOLICI

Seveda je v bližini Smlednika najbolj znano Zbiljsko jezero. Ob njegovem zgornjem delu je v Dragočajni kamp Smlednik, eden izmed najstarejših v Sloveniji. V bližnjih Hrašah so vredni oglada močvinski jezerci, kjer srečamo redke ptice, in cerkev sv. Jakoba.

Pohodniki se lahko, če vzamemo za izhodišče Stari grad, po prijetni, nezahtevni in dobro označeni gozdni poti odpravijo proti Repnjam, kjer je nad vasjo ob cerkvi sv. Tilna obrambni tabor z obzidjem, ki so ga zgradili v času turških vpadov. Ne smemo pa pozabiti tudi Šmame gore in Zaviha, kjer je rojstna hiša skladatelja, planinca in duhovnika Jakoba Aljaža, le streljaj pod njo, v Spodnjih Piničah pa tudi rojstna hiša partizanskega komandanta Franca Rožmana Staneta.

